

О.В. ПОПАДИНЕЦЬ, канд.екон.наук, доц. НТУ «ХПІ» Харків

НАПРЯМКИ І ФОРМИ СОЦІАЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛІСТИЧНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена питанням соціалізації капіталістичної ринкової економіки, розгляду основних причин та форм реалізації цього процесу та чинників його гальмування в Україні

Ключові слова: соціалізація капіталу, капіталізм, соціалізм, соціальне партнерство, трудова колективна власність, виробничі кооперативи, державно-приватне партнерство

Вступ. Капіталізм ХХ століття у ХХІ столітті зазнає нищівної поразки і світова економічна система потребує повного перезавантаження. Доктрина сучасного капіталізму припускає, що егоїстичні інтереси окремих індивідів за допомогою конкуренції забезпечують суспільний добробут. Економіка, побудована на домінуванні такого ціннісного підходу, підпорядковується безглуздом, ірраціональним цілям (виробництво заради виробництва, безглузде зростання), і це небезпечно для людства, але вважається, що індивіди поведуться раціонально. Тому з середини ХХ ст. отримав значний теоретико-практичний імпульс процес соціалізації капіталу – зростання громадських засад його організації, функціонування та розвитку. І це принесло успіхи [1].

Аналіз останніх досліджень і літератури. Поняття соціалізації як становлення нового типу економіки можна зустріти в роботах К. Каутського, Д. М. Кейнса, І. Мечникова, В. Чернова та ін. Дослідженню проблеми соціалізації капіталу та подолання антагонізму в суспільстві присвятили свої роботи такі вчені, як В. Єльмєєв, Д. Мутагіров, Є. Торандо, А. Борисов, Н. Головін та ін. Проблеми розвитку соціального партнерства в розвинутих країнах та в Україні відбивають роботи таких дослідників, як В. Жуков, А. Колот, В. Скуратівський, С. Українець та ін.

Мета дослідження, постановка задачі. Метою статті є розгляд сутності, причин, напрямків соціалізації капіталістичної ринкової економіки, визначення основних тенденцій розвитку цього процесу в Україні.

Матеріали досліджень. Соціалізацію капіталу іноді визначають як конвергенцію (зближення) капіталізму і соціалізму. Передбачається така зміна структури капіталізму, його інститутів, власності, виробництва, розподілу, споживання, громадянського суспільства, держави і права, яка означає фундаментальні позитивні зміни економічних, соціальних,

© О.В. Попадинець, 2013

політичних умов і прав, якості життя найманих працівників та їх взаємовідносин з класом власників і державою. Наслідком соціалізації капіталізму є відмирання ряду його класичних законів, пом'якшення або трансформація його класичних протиріч [2]. Чим же породжена тенденція до соціалізації? Останнім часом результати конкретного виробника (прибуток, амортизаційні відрахування та ін.) перестали бути ключовими джерелами розвитку економіки, їх місце посів характер взаємодій її суб'єктів: держави, великого, середнього і малого підприємництва, населення. Об'єктивні вимоги соціалізації капіталу пов'язана і з вичерпанням капіталізмом прогресивних можливостей розвитку; він стає небезпечним для нинішніх і майбутніх поколінь людей, оскільки максимізація прибутку капіталістичних монополій і ТНК досягається за рахунок біосфери Землі. ТНК забезпечують близько 10/2 світового промислового виробництва; добувають, переробляють і споживають більшу частину світових ресурсів, корисних копалин, будують більшість електростанцій, виробляють більшість автомобілів, літаків, електроприладів, хімікатів, ліків та біотехнологічної продукції [3], контролюють близько 80% світового банку патентів та ліцензій. Людство в даний час в пошуку нових факторів економічного розвитку. Головним з них можуть бути синергетичні закономірності, якості і продуктивність взаємозв'язків економічної системи.

Результати досліджень. В межах розвинутих капіталістичних країн серед базових напрямків соціалізації капіталу часто використовується колективне підприємництво на основі різних форм трудової групової власності. Кооперативи відіграють помітну роль в економіці Італії, Франції, Голландії, Швеції, Фінляндії [1]. Новими формами трудової колективної власності, колективного підприємництва та самоврядування трудових колективів стали кооперативні об'єднання та АТ працівників. Трудова колективна власність означає: володіє той, хто працює на підприємстві. Тому працівники, що звільняються, мають залишати акції в фонді підприємства в обмін на компенсацію, а колектив позбавляється від потенційних експлуататорів [1].

До кінця ХХ ст. різні форми трудової колективної власності становили в структурі народного господарства розвинених країн капіталізму близько 10%, тоді як державна і приватна власність (в тому числі акціонована) – приблизно 30 і 60%. Найбільш детально правовий статус акціонерних товариств працівників і службовців представлений в законодавстві США. У 70-ті рр. ХХ ст. було прийнято ряд законів, що отримали назву «План створення акціонерної власності працівників» – ЕСОП. Основна ідея програми – зробити працівників фірми її співвласниками. Покупців акцій приваблює пільговий кредит, а продавців – податкові пільги, що складають близько 2-3 млрд. дол. на рік. Вирішальну роль у масовому використанні принципів ЕСОП зіграли висновки за результатами

підприємств, які перейшли у власність працівників: тут спостерігалось зростання виробництва на 25%, прибутків – на 15%. Почалося швидке зростання кількості компаній на принципах ЕСОП [1].

Однак і державна власність поступово модифікується, намагаючись максимально зберегти свої позитивні сторони. Саме так можна розглядати сучасні форми державно-приватного партнерства (ДПП). Його часто називають шляхом вирішення економічних і соціальних проблем, оскільки консолідація держави і бізнесу веде до розвитку соціального партнерства. Зовні таке партнерство спрямоване на реформування державної власності для її більш органічного залучення в ринкові відносини [4]. Глибинною метою такої взаємодії є прагнення до більш повного дотримання інтересів соціуму. Держава, вступаючи з бізнесом в більш тісні, безпосередні стосунки, впливає на нього, посилює його соціальну спрямованість. ДПП спрямоване на пом'якшення існуючих протиріч приватних фірм як носіїв переважно економічної функції, передбачаючи як забезпечення інтересів суспільства, так і зростання ефективності функціонування самого держсектора. Часто ДПП називають альтернативою приватизації важливих об'єктів державної власності [5, С.110].

Іншою популярною формою соціалізації капіталу стали кооперативні підприємства за типом федерації «Мондрагон», що мають деякі загальні риси АТ у власності працівників. У 1956 р. в Іспанії була створена напівкустарна майстерня з ремонту і виробництва побутових електроприладів, а у 2003 р. це об'єднання налічувало понад 160 кооперативних підприємств з 68 тис. працівників. Загальний оборот всіх фірм перевищив 9 млрд. євро, прибуток – 410 млн.; сума активів – 16 млрд. євро. Підприємства федерації виробляють робототехніку, автоматичні лінії, гірські екскаватори, супутникові антени, автомобілі, двигуни та ін. І сьогодні «Мондрагон» використовує найману працю тільки на підсобних роботах. За законодавством кооперативи «Мондрагон» 10% прибутків відраховують на соціальні потреби регіонів. Діє практика підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників. На соціальні послуги (в т.ч. розвиток освіти, культури, будівництво житла) витрачається близько 10% прибутку федерації [1].

Важливою складовою процесу посилення соціальної спрямованості сучасного капіталізму, його соціалізації став розвиток різних форм соціального партнерства. Сама ідея соціального партнерства виникла як антитеза класовим конфліктам і революціям, як спосіб вирішити протиріччя між працею і капіталом [6]. Соціальне партнерство – система інститутів та механізмів узгодження інтересів учасників виробничого процесу: працівників і роботодавців, заснована на рівному співробітництві. Встановлення партнерських відносин сприяє зниженню соціальної напруги, ліквідує елементи протистояння, конфліктності і

закладає основи стабільності і громадського порядку. У системі соціального партнерства інтереси працівників представлені, як правило, профспілками, інтереси роботодавців – спілками підприємств. Розвиток системи соціального партнерства створює можливість відносного балансу інтересів працівників і роботодавців на основі співробітництва, компромісу, гарантуючи соціальний консенсус.

Однак, не дивлячись на значний розвиток теорії соціалізації капіталу і бізнесу, у вітчизняній практиці вона застосування майже не отримала. Взаємодія роботодавців і найманих працівників сьогодні в Україні характеризується високим рівнем соціальної напруженості, конфліктності. Держава не є об'єктивним арбітром між учасниками системи соціального партнерства. В Україні захист прав найманих робітників формально здійснює Федерація профспілок України, яка охоплює майже 80% трудового населення, і при цьому практично бездіє. Її «успіх» показують цифри: з 1990-го по 2008 р. частка зарплати у ВВП України скоротилася з 53,1 до 43,7%, а в собівартості продукції вона складає лише 9-10%, що говорить про надексплуатацію робочої сили [7]. Успішні приклади партнерства держави і приватного сектора рідкі. Найбільш вдалим є інфраструктурні об'єкти Євро 2012. Так, в Харкові в реконструкцію аеропорту держава вклала близько 1,1 млрд., а група DCH – близько 700 млн. грн.; в відновлення стадіону «Металіст» приватний інвестор вклав 240, а держава – 520 млн. грн. Це відображає «паритет» партнерства приватного бізнесу і держави у фінансуванні [8].

Висновки. Соціалізація капіталістичної економіки стала актуальнішим викликом людству на сучасному етапі соціально-економічного прогресу. Розвиток акціонерної власності працівників, їх участь в управлінні, як і економічна демократія взагалі, безсумнівно, відбивають об'єктивні тенденції в суспільному виробництві, НТП. Соціальне партнерство, державно-приватна взаємодія як напрямки трансформації ринкової економіки набули особливої популярності в провідних країнах Заходу. Вони в більшості випадків ефективні як з економічної (особливо на мікрорівні), так і з соціальної точки зору. Величезний мотиваційний потенціал демократизації виробництва, в тому числі і становлення власності працівників заперечувати важко, що вимагає відповідних соціально-економічної та інституційної модифікації українського суспільства.

Список літератури: 1. Плеснер Х. Социализация капитала: проблема и перспективы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gumer.info/bibliotek/Buks>. 2. Согрин В. Новый взгляд на историю западного капитализма [Текст] / В. В.Согрин // Осмысление истории. - Москва : Просвещение, 1996. - С. 18 – 28. 3. Транснациональные корпорации. Материал из Википедии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. 4. Варнавский В. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски [Текст] / Варнавский В.Г. – М.: Наука, 2005.–С.5-40. 5. Артемова Т. Институт государственно-частного партнерства:

мировой опыт и реалии для Украины [Текст] / Артемова Т.И. // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. Випуск 38-2. С.110-117. **6.** Тиховодова А. Социальное партнерство: сущность, функции, особенности развития в России / А.В. Тиховодова // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. Аспирантские тетради. - 2008. - № 25 (58). - С. 297 – 301. **7.** Социальное партнерство: когда «еда» смеется, вампиры исчезают. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page263.html>. **8.** Ярославський вважає успішним приватно-державне партнерство в підготовці до Євро-2012 [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkiv.unian.net/ukr/detail/197229>

Надійшла до редколегії 19.02.2013

УДК 330.11

Напрямки і форми соціалізації капіталістичної економіки /О.В. Попадинець // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 21 (994) - С. 161-167. Бібліогр.: 8 назв.

Статья посвящена вопросам социализации капиталистической рыночной экономики, рассмотрению основных причин и форм реализации этого процесса и факторов его торможения в Украине

Ключевые слова: социализация капитала, капитализм, социализм, социальное партнерство, трудовая коллективная собственность, производственные кооперативы, государственно-частное партнерство

Article is devoted to the socialization of the capitalist market economy, develop the form of the main causes and forms realizatsiyitsoho process factors and its inhibition in Ukraine

Keywords: socialization of capital, capitalism, socialism, social partnership, labor collective ownership, cooperatives, public-private partnership

УДК 631.15.33

О.І. КОЛОТЮК, асистент кафедри організації виробництва та управління персоналом, НТУ «ХПІ», Харків

Ю.С. САНКОВСЬКА, студент, НТУ «ХПІ», Харків

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Розглядаються можливі напрямки побудови системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності як важливого елементу національної інноваційної системи

Ключові слова: національна інноваційна система, фінансування інновацій, банки, пенсійні фонди, приватні інвестори

Вступ. Побудова високотехнологічної економіки, здатної продукувати і ефективно використовувати досягнення НТП є метою будь-якої цивілізованої держави. Однак інститути економіки знань як обов’язковий компонент такої економіки формуються в Україні надто повільно і не виконують потрібних

© О.І. Колотюк, Ю.С. Санковська, 2013